

gimnaziju u Zagrebu (1670) putuje po Europi i u dodirima s učenim ljudima stječe široku naobrazbu. God. 1679–77. proveo je u radionici J. W. Valvasora u Bogenšperku, 1695–1709. bio je upravitelj zemaljske tiskare u Zagrebu. Tiskaru je zajedno s knjižarom smjestio u kuću u kojoj je stanovao i prozvaao svojim »muzejem«. Tu je 1695–1705. tiskao niz uzorno opremljenih knjiga. Izradio je 59 bakroreza hrv. mjesta za Valvasorovu knjigu »Topographia Ducatus Carnioliae modernae« (1679). Radio je i posebne bakroreze od kojih se nekoliko nalazi u Valvasorovoj grafičkoj zbirci (Zagreb, Kabinet grafike HAZU). Na velikom bakrorezu s prikazom opsade Dubice 1685 (Zagreb, Hrvatski povijesni muzej) V. je potpisan kao crtač. U bakrorezu je izradio i grbove za svoje pov. djelo *Stemmatographia sive armorum Illyricorum delineatio, descriptio et restitutio* (Beč 1701; Zagreb 1702). Istaknuo se i kao kartograf izradivši nekoliko karata naših krajeva (nalaze se u Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu). Njegovim je posredovanjem Valvasorova grafička zbirka dospjela u Zagreb. — Vitezovićovo ime nose nagrada i priznanje za posebna muzejska dostignuća u Hrvatskoj (dodjeljuje se od 1986).

LIT.: A. Schneider, Prilozi za život i književni rad Pavla Rittera Vitezovića, VjZA, 1904. — V. Klaić, Život i djela Pavla Rittera Vitezovića (1652–1713), Zagreb 1914. — Isti, Zagrebačke štamparije do osnutka Gajeve tiskare (1835), Grafička revija, 1925, str. 173–175. — M. D. Gjurić, Jugoslavenski bakropisci od XVI v. do danas, ibid., 1929, str. 158–161. — V. Putanec, V. Koščak, S. Ubel i M. Despot, Izložba djela Pavla Vitezovića (katalog), Zagreb 1952. — M. Marković, Prilog poznavanju djela objavljenih u zagrebačkoj tiskari Pavla Rittera Vitezovića, Starije JAZU, 1987, 60, str. 71–99. — I. Banac, Grbovi, biljezi identiteta, Zagreb 1991. — Ž. Vujčić, Postanak i razvoj umjetničkih muzeja i galerija u Zagrebu, Muzeologija, 1991–92, 29–30.

R. Mat.

VITIĆ, Ivan, slikar (Zagreb, 28. VI. 1960). Završio studij arhitekture u Zagrebu. U slikarstvu samouk, slika od 1977. Prigušenim koloritom u akvarelu i ulju gradi geometrijski reducirane lirske kompozicije gradova i mrtvih priroda na tragu Vidovićeve slikarstva (*Crkva u daljini*, 1983; *Venecija pred zorom*, 1989; *Pogled sa Šalate*, 1992). — Samostalno izlagao u Šibeniku (1983), Zagrebu (1984, 1989, 1992, 1993) i Beču (1981, 1989, 1994).

LIT.: T. Lukšić, Ivan Vitić (katalog), Zagreb 1989. — S. Špoljarić, Ivan Vitić (katalog), Zagreb 1993.

K. Ma.

VITIĆ, Ivo, arhitekt (Šibenik, 21. II. 1917 — Zagreb, 21. XII. 1986). Diplomirao 1941. na Tehničkom fakultetu u Zagrebu. Od 1951. vodi projektni biro »Vitić«. Njegove brojne realizacije nastale su u sintezi iskustva internacionalne moderne arhitekture i elemenata lokalne graditeljske tradicije. U tome se smislu osobito ističe velik broj Vitićevih građevina izvedenih u Dalmaciji: osmogodišnja škola u Šibeniku (1947), stambeno naselje na Visu (1952), stambeno naselje (Baldekin) u Šibeniku (1952), stambeni blok Ražine kraj Šibenika (1951), zgrada Socijalnoga osiguranja u Zadru (1956), stambena zgrada u Zadru (1958), Društveni dom u Šibeniku (1958), moteli »Sljeme« u Biogradu, Trogiru i Rijeci (1964), višekratne stambene zgrade na Spinutu u Splitu (1965). Vrhunac je Vitićeva plastično-kolorističkoga pristupa arhitekturi stambeni sklop na uglu Laginjine i Vojnovičeve ul. u Zagrebu (1958). Dobitnik je prvih nagrada na natjecanjima za zimski bazen u Jesenicama (1953), paviljon nacija na Zagrebačkom velesajmu (1956), hotel na uglu Cesarčeve i Kurelčeve ul. u Zagrebu (1959), zgradu političkih organizacija na Prisavlju u Zagrebu (1961), bolnicu za rehabilitaciju u Krapinskim toplicama (1965). Bavi se i problemima regulacije pov. dijelova gradova (obala u Šibeniku, Frankopanska ul. u Zagrebu, središte Mostara). Po njegovim je planovima djelomično izvedena regulacija središta u Zadru (1956). U Zagrebu je priredio izložbe svojih radova 1955. i 1965.

LIT.: Ž. Domljan, Poslijeratna arhitektura u Hrvatskoj, ŽU, 1969, 10. — Arhitektura u Hrvatskoj 1945–1985, Arhitektura, 1986, 196–199. — I. Oštrić, Stambena arhitektura u Zadru, ibid., 1991, 208–210.

F. Vu.

VITUNJ, selo Z od Ogulina. Iznad sela ruševine utvrđenoga grada, koji su držali Frankopani. Od 1575. spominje se kao ruševan. Razabiru se ostaci pravokutne obrambene kule (sr. vijek) i polukružne kule (XV–XVI. st.). LIT.: G. Szabo, SG, str. 172. — S. i V. Gvozdanović, Stari grad Vitunj u Modruškoj županiji, Peristil, 1967–68, 10–11.

VIVENCIJE → BELO

VIVODINA, selo SZ od Ozlja. Na istaknutom je položaju barokna župna crkva Sv. Lovre, jednobrodna građevina s plitkim bočnim kapelama (1757). Iz doba baroka su gl. oltar, propovjedaonica, slike (među njima *Andeo Čuvar*, rad F. Berganta). Crkva je imala nekoliko zvona iz različitih razdoblja: iz 1654 (Foresti), 1668, 1744 (M. Köstenbauer, Graz), 1761 (Z. Reidt) i iz 1847 (s hrv. kronostihom).

I. VITIĆ, stambena zgrada u Laginjinoj ul. 9 u Zagrebu

LIT.: K. Dočkal, Naša zvona, Zagreb 1942. — A. Horvat, Presjek razvoja umjetnosti u karlovačkom Pokuplju, Zbornik Gradskog muzeja Karlovac, I, Karlovac 1964. — D. Cvitanović, Sakralna arhitektura baroknog razdoblja, Zagreb 1985.

A. Ht.

VIZAČE (Nezakcij), arheol. nalazište na uzvisini *Glavica* kraj sela Valture, I od Pule. Važno naselje u prapovijesti; u antici *Nesactium*. Arheološki istraživano više puta od 1900. Prapov. Vizače bilo je gl. političko i vjersko središte Histra sve do ← 177, kada su ga osvojili Rimljani. U samome naselju, unutar fortifikacija, otkrivena je prostrana željeznodobna žarna nekropola. Istraženo je 114 grobova i grobnica. Spaljeni ostaci pokojnika i nakit spremni su u posebne posude zajedno s drugim priložima; žare domaće izrade ukrašavane su kanelurama, urezima te pseudovrpčastim ornamentom i bijelom inkrustacijom. Nađene su i uvezene oslikane posude, koje su služile kao žare ili su bile prilog u grobu. Kao žare su također služile figuralno ornamentirane brončane situle i brončano posuđe drugih oblika. Grobovi se datiraju u ← XI. do ← V/IV. st., a izvan grobova i među nalazima s područja na kojemu su poslije podignuti ant. hramovi česti su predmeti iz razdoblja do ← I. st. Na području nekropole nađeno je više kamenih ploča ukrašenih spiralom ili meandrom i fragmenata skulpture; posebno je vrijedna skulptura božice plodnosti. U znanstvenoj se literaturi oni vrlo različito datiraju, od brončanoga sve do pred kraj starijega željeznoga doba, a i njihova se namjena različito tumači (dijelovi svetišta, nadgrobni spomenici).

Ant. municipij *Nesactium* bio je smješten na vrhu prapov. gradinskoga naselja. Na akropoli se tek u II. st. formirao kapitolij s tri hrama (središnji veći i dva bočna manja). Prije je funkciju glavnoga hrama imao južni hram,

VIZAČE, dvojna glava. Pula, Arheološki muzej Istre

VIZAČE, Božica plodnosti i konjanik. Pula, Arheološki muzej Istre

podignut na dijelu prapov. kultne građevine smještene na juž. rubu nekropole. U Nezakciju je bilo, uz pretpostavljeni hram za štovanje carskoga kulta, i manje svetište božice Eje, a stanovnici su štovali i domaća božanstva (Eia Histria, Trita, Melesokus), orijentalnu božicu Magna Mater i egip. Izidu. *I* od kapitolija širio se prostrani forum četverokutne osnove omeđen na sjev. strani trijemom iza kojega su se nizale razne prodavaonice i radionice, javna kupališta te druge stambene i javne zgrade. *J* i *I* od foruma prostirao se gradski areal smješten stepeničasto niz padinu brežuljka. Područje stambenih četvrti bilo je ispresijecano prolazima koji su omeđivali male trapezoidne inzule. Sve se istražene zgrade sastoje od maloga predvorja omeđena stupovima (atrij), više soba i drugih popratnih prostorija. Ulice su bile popločane kamenom ili usijecane u živu stijenu. Grad je imao tri velike vodospreme te kanalizaciju. — Nekropola paljevinskih grobova prostirala se *Z* od grada, s obje strane ceste koja je vodila prema Puli.

Postupno pretvaranje Nezakcija iz ant. municipija u kasnoant. kaštel započinje već u IV. st., kada se napuštaju i potom ruše mnoge građevine i uređaji javne uporabe (velika vodosprema, terme, villa urbana *J* od termi, vodovodna mreža) te kada se grade jednostavne seljačke kuće na ostacima starijih građevina. Krajem IV. st. dobiva Nezakcij zidine (otkrivene u dužini od 800 m), koje slijede oblik zemljišta. Njihova debljina iznosi 1,6 m, na pojedinim mjestima dosežu visinu od 2 m, a iskopan je i pravokutni toranj. Postoji više gradskih vrata: sjeverna su široka 1,3 m i postavljena koso na smjer zidina, južna su (Porta Polensis) široka gotovo 4 m. — Starokršć. crkvenoj arhitekturi akvilejskoga tipa pripada dvojna bazilika podignuta u V. st. na prostoru između termi i foruma, iznad sloja iz IV. st. Sjev., manja, dvoranska crkva (prva pol. V. st.) imala je pročelja ojačana pilastrima i unutrašnjost urešenu višebojnim mozaičkim podom; u svetištu su se nalazile polukružne svećeničke klupe. U drugoj pol. V. st. crkvi su dodane građevine (u obliku bočnih brodova) koje su bile poprečnim zidovima podijeljene u sedam prostorija. Srednja je prostorija na *S* strani imala zidani bazen za krštenje, a grobnica u jednoj prostoriji svjedoči o postojanju

grobne kapele. Juž. je dvoranska crkva zamišljena kao trobrodna bazilika, ali je tijekom gradnje (druga pol. V. st.) smanjena na širinu sjev. broda koji je pretvoren u hodnik. Gl. se ulaz zbog toga nalazi nešto sjevernije od uzdužne osi, dok je trodijelna klupa za svećenike u svetištu smještena točno u osi. U narteksu, zajedničkom za obje crkve, pod od pravilnih ploča bio je položen povrh zidanih grobova. Sklop bazilike teško je oštećen za slavensko-avarskih upada u Istru (599–611), a nakon toga i profaniran, o čemu svjedoče zazidani prolazi i obična ognjišta, zidana kamenjem, nađena u tri prostorije.

LIT.: P. Sticotti, Relazione preliminare sugli scavi di Nesazio, Atti e memorie SIASP, 1902, 18. — A. Puschi, La necropoli preromana di Nesazio, ibid., 1905, 22. — B. Schiavuzzi, Necropoli romana nel predio degli eredi Batèl presso Nesazio, ibid. — A. Puschi, Nesazio, scavi degli anni 1906, 1907 e 1908, ibid., 1914, 30. — B. Forlati-Tamaro, A proposito di alcune sculture di Nesazio, *Bulletino di paleontologia italiana*, 1925, 48. — A. Deggrasi, *Notiziario archeologico* (1932–33), Atti e memorie SIASP, 1934, 45. — Isti, *Notiziario archeologico* (1934), ibid., 1934, 46. — P. Sticotti, Scavi di Nesazio — campagna del 1922, ibid., 1934, 48. — M. Roberti, *Notiziario archeologico* (1937–39), ibid., 1940, 50. — B. Forlati-Tamaro, *Inscriptiones Italiae*, X/1, Roma 1947. — M. Roberti, *Notiziario archeologico* (1940–48), Atti e memorie SIASP, 1949, 53. — B. Marušić, Slavensko-avarski napadaji na Istru u svjetlu arheološke građe, *Peristil*, 1957, 2, str. 63–65. — J. Mladin, Umjetnički spomenici praistorijskog Nezakcija, Pula 1966. — K. Mihovilić, Nezakcij: Novi podaci o željeznodobnoj nekropoli (Nesazio: Nuevi dati sulla necropoli del' età del ferro), Atti dei Civici Musei di storia ed arte di Trieste, 1983, 1. — Nesactium — Vizače (katalog izložbe), Pula 1983. — K. Mihovilić, Histri i Etruščani, Pula 1986. — B. Marušić, Prilog poznavanju kasnoantičkog Nezakcija, SHP, 1987, 16. — R. Matijašić, Breve nota sui templi forensi di Nesazio a Pola, u knjizi: *La città nell'Italia settentrionale in età romana*, Trieste — Roma 1990.

Br. Ma.

VIZITACIJA, uredba u Katoličkoj crkvi po kojoj viši crkv. poglavari osobno ili preko izaslanika imaju obvezu u određenim vremenskim razmacima pohađati sve crkve i osobe sebi podložne radi provjere njihova materijalnoga i moralnoga stanja. Prigodom tih pohoda vode se zapisnici u posebnim knjigama koji sadrže opise crkava i njihove opreme, kao i stanje u kojemu se nalaze, te opise o tome kako se dijele sakramenti i održava crkvena disciplina. Te su knjige važne kao izvor za opću povijest, ali i kao izvor za povijest umjetnosti.